

07.00.00 Historical sciences and archaeology

07.00.00 Исторические науки и археология

UDC 93

Historical demography in Slovakia in the last century*

Pavol Tisliar

Faculty of Philosophy of Comenius University, Slovakia

Gondova 2, 814 99 Bratislava

Dr. (History), PhD, Adjunct Professor

E-mail: tisliarpavol@gmail.com

Abstract. This paper provides a bibliographical overview of the history of the population of Slovakia including both works on historical demographics proper as well as relevant material from related fields. While Slovak historical demographics as an independent scientific discipline is still in its infancy, its introduction into the curriculum of major Slovak universities gives hope for the further advancement of this neglected field of research.

Keywords: Historical Demography; Demographic Research; Slovakia; 20th Century.

In the last two decades, Slovak historiography has undergone a deep transformation, one marked especially by the search for and subsequent readily embrace of new avenues of research. The fall of communism, still felt all across Slovak society, has opened up a number of issues which could not have been openly addressed, studies and interpreted until late 1980s. The following years were therefore predominantly dedicated to coming to terms with one's past, especially in terms of political history. Recently, a new generation of young historians has risen, unburdened by that past and free to attempt an objective reevaluation of Slovak history and especially the totalitarian regimes of the 20th century. Along with these broad themes, there is now space and time to be devoted to other aspects of historiography, including the study of population and the past few years have seen real support for demographic research in the form of large research projects and grant.

When tracing the history of Slovak demographic research, one must first look to the early years of the 20th century when the first works of demographic nature appeared. These, however, were limited to the analysis of the population development, both in contemporary as well as in historical terms. Moreover, the data used was exclusively that published by Austro-Hungarian and Czechoslovak authorities in official census reports and did not include information on families or other population structures.

More detailed works on the demographics of Slovakia appeared in early 1920s. Alexej Leonidovič Petrov [1] published extensively on the ethnic structure of Slovakia, especially the ethnic borders between the Slovak and the Hungarian population. Similar research was conducted by other scholars, such as the Czech ethnologist and linguist Lubor Niederle who compiled an ethnic map of Slovakia based on the 1900 census data [2] and Jan Húsek [3] who, like A. Petrov [4] himself, examined the ethnic makeup of Eastern Slovakia and Czechoslovak Ruthenia. Slovak historical demography

* This paper was created as output within the grant project MŠ SR VEGA no. 1/0176/11.

proper, however, begins with Alojz J. Chura [5] and Ján Svetoň [6], both of whom published important research on the population of Slovakia in 1930s and 1940s. After WWII, Ján Svetoň became the doyen of population studies and his work, especially the retrospective analysis of the development of the population of Slovakia between 1700 and 1950 and numerous papers on emigration remain a valuable source of information [7]. Among historians and archivists, there were those who devoted their attention to demographic issues as early as 1950s, such as Pavol Horváth or Anton Špiesz [8]. In subsequent decades, the ranks of researchers working within the nexus of history and demography grew steadily to include Július Alberty, Alžbeta Gácsová, Branislav Varsik and Juraj Žudel [9]. Last decade has seen a number of publications that fall within the field of population studies, such as the history of the population of Slovakia in the pre-statistical period. While most these works fall within the purview of historiography or ethnology and their focus is on the history of settlements and human geography, they address a number of demographic issues, such as population history and historical demographics proper [10].

When it comes to more recent history, especially the period between 1800 and 1950, several works of demographic nature have been published examining and analyzing demographic process and population structures in Slovakia [11], thus finally addressing issues that neighboring countries settled long ago. In the last few years, attention was finally devoted to previously unpublished data from extraordinary censuses which mapped the population of Slovakia at crucial points in Slovak history, such as the extraordinary censuses of 1919 and 1938 and the regular census of 1940 [12]. It is important to note that the Europe-wide demographic transformation (demographic revolution) only began to affect Slovakia at the end of the 19th century and in some regions, and it was the societal earthquake brought on by WWI (i.e. delayed marriages and low natality) that proved to be a trigger for these population changes. As a result, the main focus of Slovak historical demography must be, in contrast to most European nations, chronologically shifted to the interbellum period.

At present, a detailed and comprehensive bibliography of works on historical demography is still a desideratum. Only a handful of summaries exist, all hopelessly out of date. The most recent one, authored by Marta Dobrotková, covers the period between 1989 and 1998 [13]; however, it lacks a broad focus and cannot be viewed as comprehensive or detailed enough.

Historical demography is currently taught as a mandatory or elective subject within the curriculum of history or archival studies at virtually every university in Slovakia. Despite that, no separate and independent “historical-demographic school” has emerged among Slovak historians like it did in the Czech Republic. Only a handful of scholars regularly publish on population and its history and historical demography remains on the periphery of the field. This is also reflected in a rather narrow focus of most of Slovak demographic research which usually takes the form of an analysis of a specific settlement or a smaller region based on parish records or population data of various origins. Population history is also seen as an important element of social and economic history, especially in terms of social structure [14] or economic activity with regard to a particular sector [15]. Ethnic and confessional makeup of Slovakia is usually studied through the prism of political (but rarely social or cultural) and ecclesiastical history [16] and has been treated separately in only a number of works [17]. Population movement, on the other hand, is a more popular topic [18], especially in the light of substantial economic emigration and its role in Slovak history. And finally, a number of works on the history of health care in Slovakia [19] and on population policy [20] conclude this overview.

Turning now to the lacunae in Slovak historical demography, it must be noted that what is being missed most are analyses using classical aggregate methods and family reconstruction. A few papers using these methodologies have already appeared, especially in the journal *Slovenská archivistika* [21] and in 2009, a monograph by Libor Bernát [22] analyzed comprehensive and detailed parish data from Dubnica for the period between 1667 and 1900. Along with these avenues of research, existing population development data is being used by related fields and recently, the issue of Slovak demographics is finally examined in wider geographical context [23]. Curiously enough, especially considering the generally recognized importance of family in traditional Slovak society, history of the family is still a woefully underresearched subject [24].

Currently, demographic research in Slovakia is coordinated by the Demographic Research Institute (Výskumné demografické centrum, VDC), a part of the Institute of Information Science and Statistics (Inštitút informatiky a štatistiky, INFOSTAT) of the Slovak Statistical Office (Štatistický úrad Slovenskej republiky). Despite its support for works on historical demography, it is regrettably understaffed and thus unable to meaningfully coordinate historical-demographic research, a role which is not yet fulfilled by any institution in Slovakia. Moreover, there exists no journal which would specialize in historical demography and thus provide impetus for further development of this discipline. Papers with historical-demographic bend are usually published in *Slovenská archivistika* (edited by the staff of the Department of Archives of the Ministry of the Interior), in *Historický časopis* (edited by the Historical Institute of the Slovak Academy of Sciences), but also in *Slovenská štatistika a demografia* (edited by the Slovak Statistical Office). Significant portion of research is also published in the form of conference proceedings.

It is to be hoped that historical demography in Slovakia will finally assume its rightful place not only as a subject taught at the university level, but also as a scientific discipline in its own right with an ever-growing body of publications. As a number of recently defended MA theses show, one can even hope that a true historical-demographic school will emerge among young Slovak historians.

References:

1. Petrov, A. L. Příspěvky k historické demografii Slovenska v XVIII–XIX. století. Praha: Česká akademie věd a umění, 1928; Petrov, A. L. Sborník Fr. Pestyho Helység névtára – seznam osad v Uhrách z. r. 1864-65 jako pramen historicko-demografických údajů. Praha: Česká akademie věd a umění, 1927; Petrov, A. L. Národopisná mapa Uher podle úředního lexikonu osad z roku 1773. Praha: ČAVU, 1924.
2. Niederle, L. Národopisná mapa uherských Slováků na základe sčítání lidu z roku 1900. Praha: Národopisní společnost československá, 1903.
3. Húsek, J. Národopisní hranice mezi Slováky a karpatorusy. Bratislava: Prúdy, 1925.
4. Petrov, A. L. K otázce slovensko-ruské etnografické hranice / A. L. Petrov // Česká revue XVI. 1923. Issue 5-6. P. 115-119, 234-243.
5. Works by A. J. Chura focused on children, youth and family lives and they remain an invaluable source of data on the population development between the two world wars. Chura, A. J. Slovensko bez dorastu? I. diel. Bratislava: Roľnícka osveta, 1936; Chura, A.J. Slovensko bez dorastu? II. diel, časť 1. Bratislava: Roľnícka osveta, 1938; Chura, A.J. Slovensko bez dorastu? II. diel, časť 2 / A. J. Chura, K. Kizlink. Bratislava: Roľnícka osveta, 1939.

6. One of these early ones is J. Svetoň's analysis of Slovak expatriate communities in the wake of territorial changes of late 1930s. Svetoň, J. Slováci v európskom zahraničí. Bratislava: Slovenská akadémia vied a umení, 1943.

7. Svetoň, J. Obyvateľstvo Slovenska za kapitalizmu. Bratislava: SVPL, 1958; Svetoň, J. Vývoj obyvateľstva na Slovensku: Výber z diela. Bratislava: EPOCHA, 1969.

8. To name but a few: Horvath, P. Obyvateľstvo Slovenska a jeho menlivosť v posledných sto rokoch /P. Horvath // Naša veda. 1956. Vol. 3. P. 445-451; Horvath, P. Poddaný ľud na Slovensku v 1. polovici 18. storočia. Bratislava: SAV, 1963; Špiesz, A. Sociálne rozvrstvenie obyvateľstva Nitrianskej stolice v polovici 18. storočia / A. Špiesz // Historický časopis. 1958. Vol. 6. P. 48-71; Špiesz, A. – Watzka, J. Poddaní v Tekove v 18. storočí: Historicko-štatistická monografia. Bratislava: SAS, 1966.

9. Such as: Alberty, J. Formovanie robotníckej triedy v obvode Brezna. Martin: Osveta, 1981; Alberty, J. Gemer-Malohont a Rimavská Sobota 1848 – 1918. Banská Bystrica: UMB, 2008; Gácsová, A. Spoločenská štruktúra mesta Prešova v 15. a v prvej polovici 16. storočia / A. Gácsová // Historický časopis. 1970. Vol. 18. P. 357-383; Gácsová, A. Niektoré aspekty počtu a majetnosti obyvateľov východoslovenských miest v stredoveku / A. Gácsová // Spišské mestá v stredoveku. Košice, 1974. P. 45-54; Varsik, B. Osídlenie Košickej kotliny I. Bratislava: SAV, 1964; Varsik, B. Osídlenie Košickej kotliny II. Bratislava: SAV, 1973; Varsik, B. Osídlenie Košickej kotliny III.: s osobitným zreteľom na celé východné Slovensko a horné Potisie. Bratislava: SAV, 1977; Varsik, B. Z osídlenia západného a stredného Slovenska v stredoveku. Bratislava: VEDA, 1984; Žudel, J. Obyvateľstvo slobodných kráľovských miest na Slovensku v 2. polovici 18. storočia / J. Žudel // Geografický časopis. 1987. Vol. 39. P. 148-168; Žudel, J. Osídlenie a pohyb obyvateľstva na červenokamenskom panstve za Fuggerovcov v rokoch 1535–1583 / J. Žudel // Historický časopis. 1965. Vol. 13. P. 571-599; Žudel, J. Súpis obyvateľstva slobodných kráľovských miest na Slovensku z 2. polovice 18. storočia / J. Žudel // Slovenská archivistika. 1987. Vol. 22. P. 82-101.

10. Marek, M. Cudzí etniká na stredovekom Slovensku. Martin: Matica Slovenská, 2006; Rábik, V. Nemecké osídlenie na území východného Slovenska v stredoveku: Šarišská župa a slovenské časti žúp Abovskej, Zemplínskej a Užskej. Bratislava: Karpatonemecký spolok na Slovensku, 2006; Šoltés, P. Tri jazyky, štyri konfesie. Etnická a konfesijná pluralita na Zemplíne, Spiši a v Šariši. Bratislava: SAV, 2009; Tišliar, P. Etnická a konfesijná štruktúra obyvateľstva Gemera a Malohontu: prehľad stavu podľa vybraných statických prameňov v 18. – 1. pol. 20. storočia. Brno: Tribun EU, 2009; Maliniak, P. Človek a krajina Zvolenskej kotliny v stredoveku. Banská Bystrica: UMB, 2009.

11. Šprocha, B. Náčrt vývoja sobášnosti na Slovensku v rokoch 1919–1937 / B. Šprocha, P. Tišliar. Bratislava: STIMUL, 2008; Šprocha, B. Vývoj úmrtnosti na Slovensku v rokoch 1919–1937 / B. Šprocha, P. Tišliar. Bratislava: STIMUL, 2008; Šprocha, B. Plodnosť a celková reprodukcia obyvateľstva Slovenska v rokoch 1919–1937 / B. Šprocha, P. Tišliar. Bratislava: STIMUL, 2008; Šprocha, B. Štruktúry obyvateľstva Slovenska v rokoch 1919–1940 / B. Šprocha, P. Tišliar. Bratislava: Infostat, 2009. The author has also published a two-volume analysis of the population of Czechoslovak Ruthenia between the two world wars: Šprocha, B. Populačný vývoj Podkarpatskej Rusi I. : Demografická reprodukcia / B. Šprocha, P. Tišliar. Bratislava : Infostat, 2009; Šprocha, B. Populačný vývoj Podkarpatskej Rusi II. : Štruktúry obyvateľstva / B. Šprocha, P. Tišliar. Bratislava: Infostat, 2009.

12. Tišliar, P. Mimoriadne sčítanie ľudu na Slovensku z roku 1919: Príspevok k populačným dejinám Slovenska. Bratislava: STATIS, 2007; Tišliar, P. Sčítanie ľudu z roku 1940: k niektorým aspektom organizovania a priebehu / P. Tišliar // Život

v Slovenskej republike: Slovenská republika 1939 – 1945 očami mladých historikov IX. Bratislava, 2010. P. 25-35.

13. Dobrotková, M. Historická demografia – súčasný stav a perspektívy / M. Dobrotková // Genealógia, heraldika a príbuzné disciplíny: stav a perspektívy. Zost. M. Šišmiš. Martin, 2003. P. 61-64.

14. Marečková, M. Majetková štruktúra a sociálny rozvrstvení obyvateľ východoslovenských svobodných kráľovských miest v 17. Stoleťí / M. Marečková // Historický časopis. 1991. Vol. 39. P. 280-293; Marečková, M. Soziale Differenzierung der Frauen in den ostslowakischen Städten im 17. Jahrhundert (am Beispiel Bartsfelds/Bardejov) / M. Marečková // Urbs-Provincia-Orbis. Košice, 1993. P. 51-56; Marečková, M. Majetková štruktúra a sociálny rozvrstvení obyvateľ východoslovenských svobodných kráľovských miest v raním novoveku / M. Marečková // Historický časopis. 1994. Vol. 42. P. 425-445; Lengyelová, T. Sociálne zloženie obyvateľov mestečiek v 16. a 17. storočí na Slovensku / T. Lengyelová // Historický časopis. 1995. Vol. 43. P. 417-436. Slovak sociologists have also taken up the subject, e.g. Džambazovič, R. Chudoba na Slovensku: Diskurz, rozsah a profil chudoby. Bratislava: UK, 2007.

15. One must highlight the following publications: Neroľnícka rodina na Slovensku. ed. M. Botíková, L. Herzánová, M. Bobáková. Bratislava: UK, 2007; Holec, R. Poľnohospodárstvo na Slovensku v poslednej tretine 19. storočia. Bratislava: VEDA, 1991 and Botík, J. K problematike rodinného života v oblasti Krupinskej vrchoviny / J. Botík // Slovenský národopis. 1967. Vol. 15. P. 386-416.

16. To name but a few: Botík, J. Etnická história Slovenska: K problematike etnicity, etnickej identity, multietnického Slovenska a zahraničných Slovákov. Bratislava: LÚČ, 2007; Janas, K. Zabudnuté tábory. Trenčín: Trenčianska univerzita A. Dubčeka v Trenčíne, 2008; Janas, K. Perzekúcie Rómov v Slovenskej republike (1939–1945). Bratislava: ÚPN, 2010; Hetényi, M. Slovensko-maďarské pomedzie v rokoch 1938–1945. Nitra: UKF, 2008; Hetényi, M. (Zjednotená) Maďarská strana na Slovensku 1939–1945. Nitra: UKF, 2011.

17. Šprocha, B. Štruktúry obyvateľstva Slovenska v rokoch 1919–1940 / B. Šprocha, P. Tišliar. Bratislava: Infostat, 2009, 224 p.; Tišliar, P. Nemecké národnostné ostrovy na Slovensku podľa výsledkov Šrobárovho popisu ľudu z roku 1919 / P. Tišliar // Historica 47. Bratislava: Univerzita Komenského Bratislava, 2008. P. 89-118; Žudel, J. Náboženská štruktúra obyvateľstva slobodných kráľovských miest na Slovensku v 2. polovici 18. Storočia / J. Žudel // Geografický časopis. 1991. Vol. 43. Issue 3. P. 215-230; Žudel, J. Národnostná štruktúra obyvateľstva na južnom Slovensku v 1. polovici 18. Storočia / J. Žudel // Geografický časopis. 1992. Vol. 44. Issue 2. P. 140-148; Žudel, J. Národnostná štruktúra obyvateľstva Slovenska roku 1880 / J. Žudel // Geografický časopis. 1993. Vol. 45. Issue 1. P. 3-17, Očovský, Š. Vývoj religióznej štruktúry obyvateľstva na Slovensku / Š. Očovský // Geografický časopis. 1993, Vol. 45. Issue 2–3. P. 163-181; Kaľavský, M. Národnostné pomery na Spiši v 18. storočí a v 1. polovici 19. storočia. Bratislava: Veda, 1993; Kaľavský, M. Vývoj etnického a náboženského zloženia obyvateľstva Zemplína od 18. storočia do súčasnosti / M. Kaľavský // Južný Zemplín : Štúdie o etnokultúrnom vývoji národnostne zmiešanej oblasti. Bratislava, 1993. P. 12-57; Mésároš, J. Pramene a literatúra k vývoju národnostného zloženia obyvateľstva Uhorska v 18. a 19. Storočí / J. Mésároš // Historický časopis. 1995. Vol. 43. P. 628-650; Škorváňková, E. Srbi a Chorváti v Bratislave 1918-1948 / E. Škorváňková // Stratené mesto - Lost city - Verlorene Stadt - Elveszett város. Bratislava, 2011. P. 121-139.

18. One must especially note a number of recent works dealing with subject still perceived as taboo, such as: Šmigel, M. Banderovci na Slovensku (1945–1947). Banská Bystrica: UMB, 2008; Povoynové migrácie a výmena obyvateľstva medzi Československom a Maďarskom. Eds. Z. Sáposová – Š. Šutaj. Prešov: Universum, 2010; Sirácký, J. Sťahovanie Slovákov na Dolnú zem v 18. a 19. storočí. Bratislava: Vydavateľstvo Slovenskej

akadémie vied, 1966; Sirácký, J. Dvestoročné migrácie Slovákov. Nový Sad: Spolok Vojvodinských Slovakistov, 1980; Sirácký, J. Dlhé hľadanie domova. Martin: Matica slovenská, 2002.

19. So especially numerous works by Márie Bokesová-Uherová, e.g. Bokesová-Uherová, M. Dejiny zdravotníctva na Slovensku. Bratislava: Osveta, 1989 and the more recent ones by Anna Falisová, e.g. Falisová, A. Zdravotníctvo na Slovensku v medzivojnovom období. Bratislava: Veda, 1999.

20. Such as: Tišliar, P. Predpoklady k uzavretiu a ukončeniu manželstva na Slovensku v medzivojnovom období / P. Tišliar // Slovenská štatistika a demografia, 17. 2007. Vol. 1-2. P. 93-105; Struhár, M. Manželské právo, rozvodovosť a sociálna situácia v medzivojnovom období. Bakalárska práca. Bratislava: FiF UK, 2010.

21. Šalamon, P. Demografický vývoj Košíc v rokoch 1848 – 1870 / P. Šalamon // Slovenská archivistika. 1991. Vol. 26. Issue 1. P. 56-77; Šalamon, P. Demografický vývoj Košíc v rokoch 1870–1918 / P. Šalamon // Slovenská archivistika. 1991. Vol. 26. Issue 2. P. 44-61; Plačko, Š. Základný demografický prieskum matričných záznamov populácie Matejovce pri Poprade v rokoch 1852–1872 / Š. Plačko // Slovenská archivistika. 2009. Vol. 44. Issue 1. P. 133-155; Bernát, L. Natalita v matrikách Dubnice nad Váhom v rokoch 1667–1900 / L. Bernát // Slovenská štatistika a demografia. 2007. Vol. 17. Issue 1–2. P. 106-132; Gayer, B. Demografický vývoj mesta Kremnica od 14. – 20. storočia. Münster: Ilpo Tapani Piirainen, 1999; Tajták, L. Vývin, pohyb a štrukturálne zmeny obyvateľstva na Slovensku v predvojnovom období (1900–1914) / L. Tajták // Historický časopis. 1980. Vol. 28. Issue 4. P. 497-530; Vereš, P. Vývoj plodnosti na Slovensku v letech 1880-1910 / P. Vereš // Demografie. 1983. Vol. 25. P. 203-208.

22. Bernát, L. Obyvateľstvo dubnickej farnosti v 17. – 19. storočí vo svetle matrík. Kežmarok: ViViT s.r.o., 2009, 124 p.

23. These include: Šprocha, B. Populačný vývoj Podkarpatskej Rusi I.: Demografická reprodukcia / B. Šprocha, P. Tišliar. Bratislava: Infostat, 2009, 236p.; Šprocha, B. Populačný vývoj Podkarpatskej Rusi II.: Štruktúry obyvateľstva / B. Šprocha, P. Tišliar. Bratislava: Infostat, 2009, 164 p.

24. Apáthyová-Rusnáková, Z. Príspevok ku klasifikácii vidieckej rodiny na Slovensku / Z. Apáthyová-Rusnáková // Slovenský národopis. 1972. Vol. 20. P. 449-460; Kandert, J. Skutečný a ideálny obraz rodiny v jedné horehronskej vesnici / J. Kandert // Slovenský národopis. 1976 Vol. 24. P. 464-471; Kandert, J. Struktúra rodiny a tradície / J. Kandert // Slovenský národopis. 1983. Vol. 31. P. 517-523. Kandert, J. Každodenní život vesničanů středního Slovenska šedesátých až osmdesátých letech 20. století. Praha: Karolinum, 2004, 260 p.; Kačírek, L. Vnímanie emancipácie žien v slovenskej spoločnosti v 60. a 70. rokoch 19. storočia / L. Kačírek // Sféry ženy : sociológia, etnológia, história. Banská Bystrica, 2004. P. 391-401; Dudeková, G. a kol. Na ceste k modernej žene: Kapitoly z dejín rodových vzťahov na Slovensku. Bratislava: VEDA, 2011. 773 p.

УДК 93

Словацкая историческая демография в последнем столетии

Павол Тышляр

Философский факультет Университета Коменского, Словакия
ул. Гондова 2, г. Братислава, 814 99
д-р ист. наук, д-р философии, доцент
E-mail: tisliarpavol@gmail.com

Аннотация. Статья посвящена библиографии в области словацкой демографии. В ней представлены основные исторические и этнографические работы, в которых хотя бы эпизодично представлены сведения о развитии населения страны. Историко-демографические исследования в Словакии сейчас находятся в зачаточном развитии. Установление исторической демографии как учебного предмета в университетах дает надежду постепенного развития этой научной дисциплины.

Ключевые слова: историческая демография; демографические исследования; Словакия; XX век.